

Kodácsy-Simon Eszter:
Engedjétek kérdezni a gyermekeket!
Az egzisztenciális kérdések
lehetőséget teremtő ereje a hittanórán,
 Budapest, L' Harmattan Kiadó, 2024.

Kustárné
 Almási Zsuzsanna

LÉTKÉRDÉS

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem rektorhelyettesének és Valláspedagógiai Tanszéke tanszékvezetőjének, Kodácsy-Simon Eszternek *Engedjétek kérdezni a gyermekeket! Az egzisztenciális kérdések lehetőséget teremtő ereje* című habilitációs dolgozata 2024-ben jelent meg a L'Harmattan Kiadó gondozásában. A 282 oldalas kötet részletesen és tudományos alaposággal tárgyalja a kérdések általi tanulás és tanítás meghatározó szerepét a pedagógiában, különösképpen a valláspedagógiában, ugyanakkor gyakorlatias és személyes példákon keresztül győzi meg az olvasót arról, hogy ez a módszer ma is hatékonyan alkalmazható és alkalmazandó a hitoktatás gyakorlatában. Bár Pusztai Gabriella nevelésszociológusnak a könyv hátsó borítóján szereplő ajánlója szerint „új, eredeti, elméleti modellről” van szó, a szerző által bemutatott történeti, bibliai, filozófiai és pedagógiai alapok azt üzenik, hogy egyáltalán nem újkeletű tanítási módszerrel van dolgunk, hanem nagyon is ősi, az ember verbális kommunikációjának kialakulásával egyidős a kérdezés „tudománya”. Az azonban kétségtelenül igaz, hogy mára kevés lehetőség maradt a valódi kérdésfeltevésekre, különösen iskolai keretek között. A pedagógusok kérdeznek ugyan, de a kérdések nagy többsége az információk befogadásának ellenőrzésére szorítkozik, úgynevezett kikérdező vagy felkérdező kérdések. A kötet tanulsága szerint a tanulói kérdések esetében sem jobb a helyzet, ugyanis a gyerekek alig-alig kérdeznek, illetve feltett kérdéseik nagy része is inkább az óra praktikus vagy szervezési dolgaihoz kapcsolódnak. Sajnos ez a diagnózis igaz a hittanoktatásra is.

A szerző szerint „a hittanórán is általában úgy tekintünk a kérdésekre, mint amelyek a többi tanórához hasonló célt szolgálnak: az ismeretszerzést és az ismeretek ellenőrzését” (19.).

A könyv alcímében szereplő egzisztenciális kifejezés azonban azt sugallja, hogy Kodácsy-Simon Eszter nem általában a pedagógiai kérdésfeltevés módjairól, lehetőségeiről kíván értekezni, hanem a kérdések és kérdésfeltevések mélyebb szintjét vizsgálja, amelyek elsősorban nem a tanulók kognitív képességeinek megnyilvánulásait, hanem a létezéshez, hithez való kapcsolódásukat mutatják. A könyv fő fókusza tehát az úgynevezett létkérdésekre irányul, így természetesen ennek rendelődik alá az írás szerkezete, felépítése is. „Mivel a hittanórai kérdésre nem csupán ismeretszerző kérdésként tekintek, s a tanórai szituációban nem egyszerűen didaktikai szerepet tulajdonítok neki, ezért a dolgozatom szerkezete sem olyan mintát követ, mint amely a hittanórai kérdezésre pedagógiai helyzetként tekintene... Ezért a dolgozatomban nem a hittanóra pedagógiai helyzetéből indulok ki, hanem a hitoktatás tananyagának fő részét, a biblikus anyag-részt vizsgálom meg a kérdezés szempontjából, s innen építkezek tovább a valláspedagógiai és módszertani következtetések felé.” (19.) Ha tehát módszer tekintetében nem is hoz újat a szerző, de szemléletmódjában mindenképpen igen, ami a hittanoktatás célkitűzéseinek megvalósulásában fontosabb szerepet játszik, mint a különböző pedagógiai módszerek mechanikus átvétele és alkalmazása. Kodácsy-Simon Eszter írásán átsugárzik a gyermekközpontú gondolkodásmód, ami alapvetően rezonál arra a krisztusi attitűdre, amelynek parafrázisa a kötet főcíméül szolgál: „Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké az Isten országa” (Mk 10,14). A kötetet végigolvasva azt tapasztalhatjuk, hogy ez a szemléletmód húzódik meg még a legnehezebb filozófiai és teológiai fejtegetések mögött is, tehát, amit a szerző ígér akkor, amikor kézbe vesszük a könyvét, azt következetesen és logikusan felépítve végig is viszi. A gyermek felől indul, és oda is érkezik. És vele együtt az olvasó is. Írása motiváló és kellőképpen eligazító szakmailag, az egyház szolgálatában álló tanítók, hitoktatók, lelkészek számára.

A mű kilenc nagy, részmátákat tartalmazó, kifejtő fejezetet tartalmaz, illetve még ötöt, a befejezéssel és a felhasznált irodalommal együtt. Az első fejezet a témafelvetés relevanciáját tárgyalja, illetve bevezeti az olvasót a könyv felépítésébe, logikájába, ezzel is segítve az olvasó bevonódását és belső motivációjának felébredését a téma iránt. A következő rész mintegy ötven oldalon keresztül a kérdés bibliai szerepével foglalkozik. Elsőként tisztázza a kérdezés bibliai kifejezéseit, amelyek – a bibliai nyelvek sokrétű jelentéssel telítettsége által – segítik a kérdéseket és a kérdezés metodikáját differenciált módon megérteni. Mind az ó-, mind az újszövetségi szövegek ugyanis arról tanúskodnak, hogy kérdezni többféleképpen lehet és kell, attól függően, hogy mi indít a kérdésfeltevésben, illetve kitől és mit kérdezzünk. Az Ószövetségben jellemző kérdéseket és kérdésfeltevéseket a szerző Claus Westermann Ószövetség-kutató teológus hármas felosztása szerint tárgyalja. Ezek közül elsőként az Istent faggató kérdésekkel foglalkozik, amelyeknek legfőbb jellemzője, hogy egzakt választ várnak és a tanulási folyamat kiindulópontjának tekinthetőek, technikai jellegűek van, és talán ebből kifolyólag gyakran öltöttek intézményes jelleget. „Olyan kérdések ezek, amelyek élő, dinamikus párbeszéd részei ember és ember, vagy ember és Isten

között... szigorúan két oldala van, amelynek egyik oldalán áll a kérdést feltevő ember, a másik oldalán az, akitől a választ várja: vagy Isten, vagy egy másik ember” (27.). A kérdések következő szintje, formája az Istent kereső kérdések, amelyek Dávid király uralkodása idején kezdtek elterjedni. Ezek nyitottabb jellegű, magyarázatot igénylő, illetve értékeket, értelmet kutató kérdések. Itt a kérdés kapcsolati jellege kerül előtérbe: ahol van kérdés, ahol van kit kérdezni, ott élő kapcsolat bontakozik ki ember és ember, illetve Isten és ember között. Harmadszor ennek a kapcsolatnak egy magasabb minőségét nyitják meg az úgynevezett vitázó kérdések, amelyek által „a kérdés személyessé és sajátossá válik, s a kérdező ember egyre mélyebb gondolatokat, belső harcokat és dilemmákat fogalmaz meg” (34.). Az Újszövetségben szereplő kérdések közül elsőként a Jézushoz intézett kérdéseket vizsgálja a szerző, úgymint az információt kérő, disszonanciát tükröző, kritikát kifejező, megértést kereső, illetve érzelm uralta kérdéseket. Ezeknek elemzése és alátámasztása gazdag bibliai és szakirodalmi hivatkozással történik. Még izgalmasabb talán ennek az alfejezetnek az a része, amelyik a Jézus által feltett kérdéseket mutatja be, hiszen ezáltal egy olyan tanítási metódust is megismerhetünk, amely a mindenkori tanítványok és megszólítottak bevonódását segíti a kérdezés nyitottsága és szabadsága által. Végül ez a fejezet Paul Tillich kifejezését használva újra tisztázza a bibliai kérdések létfontosságú jelentőségét: az egzisztenciális kérdések tulajdonképpen a nemlétből való ki-állásra hívnak.

A következő, harmadik és ötödik fejezet logikailag összekapcsolódik, hiszen ezekben a történelem során, a hit oktatásában megjelenő kérdéseket és kérdésfeltevési módokat tárgyalja a szerző, időrend szerint, egészen a huszadik századig. Ezáltal betekintést nyerünk a kérdésekkel tanító és tanuló zsidóság szemléletmódjába, amelynek mai napig nagy hagyománya van, megtudhatjuk, hogy mi a különbség az ókori kereszténységben kialakult, a *kateché* és *didaszkó* bibliai kifejezésekre épülő tanítási metódusok között, hogyan éltek a kérdezéssel a középkor elejének nagy tanítói, mint Szent Benedek vagy Alkuin, és Aquinói Szent Tamás miként alkalmazta Szókratész kérdéses technikáját a skolasztika idején. A történeti áttekintés egyik legizgalmasabb része a lutheri Kis Káté elemzése a téma tükrében. Érdekes részletekkel gazdagodhatunk a lutheri reformációról és szemléletmódról, kezdve onnan, hogy Luther tulajdonképpen saját egzisztenciális kérdéseit fogalmazta meg kátéjában, és valójában nem az a célja, hogy kész válaszokat tegyen az olvasó elé, hanem éppen a kérdések által megszerzett tudásra és a kérdésfeltevés bátorságára biztat. Ez a tanítási lelkület azonban a 18. században a protestáns ortodoxia és a pietizmus megjelenésével elhalványodni látszott, mivel a kérdések feltevéséről a (megtanulandó) válaszokra került a hangsúly, a 19. században pedig a tömeges hitoktatás annak technikalizálódásához vezetett. A 20. században azonban változás következett be a katechézis és a hitoktatás történetében, azonban úgy tűnik, hogy a kérdés és kérdésfeltevés témájának tekintetében ez nem nevezhető pozitív fordulatnak. Már az ötödik fejezet címe is ezt sugallja: A kérdés (hiánya) a 20. század fő vallásdidaktikai koncepcióiban.

Itt a mű szerkezetének érdekes jelenségéhez érkeztünk. A harmadik és ötödik, történeti korszakokat tárgyaló fejezetek közé ugyanis beékelődik egy olyan rész, amely tulajdonképpen a téma filozófiai és gondolati hátteréről szolgál, és érzésem szerint a

gondolatmenet (valamint a szerkezet) csúcspontját jelenti. Ebben a fejezetben kerül tárgyalásra az a hermeneutikai háttér, amelyre a későbbi fejezetekben többször is hivatkozik a szerző, mert nyilvánvaló, hogy ennek megismerése nélkül nem érthető meg az a pedagógiai koncepció, amelyet az egzisztenciális kérdések következményének tart. A negyedik fejezet tehát tömény filozófia, ami egy kicsit meg is töri az addigi olvasmányos szöveget, és talán elbizonytalanítja a filozófiában kevésbé jártas olvasót. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy ez egy tudományos értekezés, akkor nagyon is helye van ebben a könyvben. Kodácsy-Simon Eszternek végülis nagyon szépen sikerül röviden, sűrítve megismertetni Schleiermachernek a hermeneutikai köréről alkotott elképzeléseit, valamint ennek Gadamer által továbbgondolt elméletét. Fontos kifejezések tisztázódnak ebben a fejezetben: úgymint a hermeneutikai kör és szituáció, kérdéshorizont és előzetes megértés. Ezek megértése segíti a hitoktatás hermeneutikájának tisztázását is: „a kérdések nélküli hitoktatás olyan, mint a horizont nélküli tájkép. Értelmezhetetlen.” (119)

A hatodik és hetedik fejezet már a gyakorlat irányába fordítja figyelmünket, bár ezekben is felbukkan még néhány nagyon fontos és lényeges, elsősorban vallásdidaktikai fogalom. A hatodik fejezet első része Baldermann egzisztenciális vallásdidaktikai koncepcióját elemzi, tisztázva azt, hogy mi a különbség az egzisztencialista filozófiai elgondolás, illetve az egzisztenciális vallásdidaktikai koncepció között, majd azt vizsgálja, milyen szerepet kap ebben az elgondolásban az egzisztenciális kérdés. Ennek a fejezetnek a második nagy témaköre a korrelációval foglalkozik a teológiában és a hitoktatásban. A korreláció azokra a kapcsolódási módokra, modellekre, lehetőségekre utal, amelyek által az ember összekapcsolódhat a bibliai kijelentéssel. E fogalom alapján bonyolult teológiai viták bontakoztak ki, amelyekről a szerző – szigorúan a témához kapcsolódóan – röviden tudósít, és végül az elutasítás és az elfogadás közötti harmadik lehetőséget javasolja: az abdukciót. Ez egyfajta retrospektív gondolkodást jelent, azaz a hagyomány és a tapasztalat összekapcsolódásának felismerésére helyezi a hangsúlyt. Ezzel a gondolkörrel meg is érkeztünk a hetedik fejezethez, amelyben a konstruktív tanulási utat ismerhetjük meg, amelynek alapja az előzőekben ismertetett abduktív gondolkodásmód.

Végül a nyolcadik és kilencedik fejezetben a szerző által felvetett tézisek, pedagógiai koncepciók empirikus úton való alátámasztására kerül sor, illetve néhány konkrét módszer bemutatására, amelyek segíthetik a diákok kérdésfeltevéseit. A kutatások, felmérések eredményeinek elemzése, a saját tapasztalatok megosztása érdekes, és az egzisztenciális kérdéseket tekintve előremutató perspektívákat tár az olvasó elé a hitoktatással kapcsolatban.

„Érkezhet-e mondat akárhonnán?” – teszi fel a kérdést Pilinszky János *Kérdés* című versében.

Kodácsy-Simon Eszter írásában erre a nagyon mély egzisztenciális kérdésre kaphatunk választ: igen, a szív mélyéről jövő kérdések, mondatok azok, amelyek „meghasítják az evidenciákat”, és közelebb visznek Istenhez és önmagunkhoz. Akár a hittanóra keretein belül is.